

Idé att byta mark?

Sockerbetorna har varit min ekonomiskt starkaste gröda, berättar Ebbe Persson, sockerbetsodlare utanför Trelleborg som sedan 15 år deltar i Odling i Balans. Nu ser jag ett behov att höja skördarna ytterligare för att behålla en god ekonomi. Kanske jag behöver tänka nytt för att lyckas med det, fortsätter han, och då kan markbyte vara en intressant idé.

Växtföljd kraftfullt redskap

Ett sätt att få en rationell drift genom att odla få grödor, men ändå ha en god växtföljd, skulle därför kunna vara att byta mark med grannar. Det är välkänt att hög genomsläpplighet för vatten i markprofilen, högt pH i matjorden, tidig sådd och begränsade angrepp av svamp, är fyra faktorer som förklarar skillnaden mellan normal och hög skörd.

Växtföljden är det mest kraftfulla verktyget för att hålla jordburna svampar, som exempelvis *Aphanomyces* och nematoder, under kontroll. Men även kalkning har effekt.

Ansträngd växtföljd ökar risken

Så mycket som 20 procent av dem som svarat på årets enkät i 5T-plus-projektet (41 svar) har angett svar som visar att de har en ansträngd växtföljd. Efter man odlat sockerbetor finns miljontals svampsporer

Vinst för båda. Att byta mark kan bli ett lyft för växtföljden, sockerbetorna ger exempelvis goda möjligheter att bekämpa gräsogräs.

per rot kvar i jorden. Alla är inte växtskadegörare men vissa är det och kvarliggande smitta uppförökas när man odlar sockerbetor igen. Ju oftare man återkommer med sockerbetor desto större är risken för negativ påverkan på skörden.

Markbyte intressant

Därför är markbyte ett intressant alternativ där man kan få in en till gröda i sin växtföljd vilket minskar risken för sjukdomar. Fler grödor i växtföljden underlättar även ogräsbekämpning. En annan fördel med markbyte som ger mer varierad växtföljd är möjligheterna att bättre utnyttja olika gröders förfruktsvärde. Under lång tid har sockerbetorna gett högst täckningsbidrag, men i framtiden kan "lönsamheten" bygga

på att betornas förfruktsvärde till spannmål ökar i värde.

Oro om tappar kontrollen

Flera lantbrukare berättar att det finns en oro med att byta mark med grannen. Man kan uppleva att man tappar kontrollen över sin egen mark och blir beroende av någon annan. Det finns risker att ogräsfrön och växtskadegörare sprids mellan fält och gårdar. Smittor och ogräs kan följa med jordrester med maskiner och redskap. Det kan också uppstå markpackning om tunga maskiner körs vid blöta förhållanden.

Tillit och förtroende

Tillit och förtroende för den andra är en förutsättning för att ett samarbete ska fungera.

De lantbrukare som redan har erfarenhet av markbyte ser det ofta som riskfritt. De känner varandra, har en väl fungerande relation och samverkar ofta inom fler områden. När samverkan fungerar når man en högre grad av ekonomisk nytta till skillnad mot självständig verksamhet.

Fungerande exempel

Ett flertal potatisodlare i Östergötland bygger hela sin odling på markbyte med grannar. Utan den samverkan skulle inte verksamheten fungera. Som potatisproducent får man via markbytet en till gröda att bekämpa ogräs i och risken för bladmögel minskar. En rådgivare berättar att en del potatisodlare kör fem eller till och med tio mil för att få en "ren" odlingsmark. Var går gränsen för en sockerbetsodlare, hur långt är det ekonomiskt befogat att köra för att få "ren" mark?

Skriftligt avtal att föredra

De flesta samarbeten mellan gårdar sker utan skriftliga avtal och har kanske bekräftats genom ett handslag. Men vid markbyte är det inte att rekommendera att enbart ha ett muntligt avtal. Om det händer något så kommer det vara svårt att bevisa vad som sagts.

Ett arrendeavtal är därför att föredra om något händer som måste regleras. Det innehåller allt som behövs och vilar på Jordabalken. Att skriva ett sådant avtal blir också ett tillfälle att diskutera och klargöra målen med samarbetet och tydliggöra ansvar och villkor.

Måste stämma med stöden

I teorin är markbyte ett intressant alternativ, men trots detta sker denna typ av samverkan i liten utsträckning. Det finns flera orsaker till det. Stödssystemet kan innebära praktiska hinder för markbyte. Exempelvis så låser dagens villkor om vallodling in vallarealen hos respektive stödsökande. På samma sätt kan förgröningsstödet kränga till markbytet.

Ändringar i SAM-ansökan kan förlänga handläggningstiden, och om den inte är ifylld korrekt och det blir kontroll kan man bli återbetalningskyldig eller inte få ut stödet. Stöden ska komma brukaren till godo, om man inte har fört över stöden till den som aktivt brukar marken så riskerar man sanktion.

Ett avtal förebygger

Grunden vid ett markbyte måste vara att det finns ett gott samarbetsklimat, att båda parter har nytta av samarbetet, och att man gör ett tydligt skriftligt avtal, säger Charlotte Odell Zinn, som är arrendespecialist. Det finns inte några juridiska restriktioner att låna

ut eller byta mark. Ett avtal kan förebygga och överbrygga eventuella framtida problem.

Ebbe Persson, sockerbetsodlare och pilotgård inom Odling i Balans, betonar att idag är det ännu viktigare med hög betesskörd.

– Om jag skulle byta mark med någon vore det nog inte så dumt med ett avtal, säger han. Då skulle jag också vilja ha ner på pränt, vem som tar ansvar för flyghavrebekämpning och vilka strategier man ska ha för att förhindra spridning av gräsogräs, till exempel renkavle. Kanske det här med markbyte kommer bli mest intressant för gårdar med bevattning, avslutar Ebbe Persson.

Odling i Balans

Denna artikel bygger på Odling i Balans erfarenheter, och på ett arbete av agronomstuderanter på SLU. Studien beställdes av Odling i Balans och studenterna intervjuade rådgivare och lantbrukare om möjligheter och hinder med markbyte.

Odling i Balans startades av lantbrukare för 27 år sen med målet att kombinera ett produktivt jordbruk och miljömedvetenhet. Vi arbetar utifrån ett helhetsperspektiv, med balanserad gödsling, energieffektivisering, integrerat växtskydd, jordar i god status, resurseffektivisering, biologisk mångfald, goda växtföljder med mera.

Helena Elmquist,
Verksamhetsledare Odling
i Balans sedan 2012

Faktabuta

Fördelar:

- God växtföljd
- Högre skörd
- Mindre behov av bekämpningar
- Bättre ekonomi
- Roligt att samverka

Frågetecken:

- Tillit & förtroende är en förutsättning
- Stödssystemet måste fungera
- Spridning av ogräs får ej ske
- Bra med avtal